

მიზანდობიანი ანაწილი ჟანრები

თეატრის საცხადოებრივი
რეკლამის კომუნიკაციების შესახებ
და მისი კრიტიკა

თბილისი 2007

უძველესი ხანიდანვე საქართველოს წმიდა ეკლესიის ისტორიას სწავლობდნენ მემკვიდრე სასულიერო მოღვაწენი, მაგრამ მას შემდეგ, რაც XIX საუკუნეში რუსეთის ხელისუფლებამ გააუქმა საქართველოს სახელმწიფოებრიობა, საეკლესიო ავტოკეფალია და XX საუკუნეში გაბატონდნენ ათეისტები – დამპყრობლის ნებით, „დაყავი და იბატონე“-ს დევიზის შესაბამისად დამახინჯდა საქართველოს ეკლესიის ისტორია.

ამჟამად, საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენის კვალდაკვალ დადგა ჟამი კვლავ აღორძინდეს საქართველოს ეკლესიის მეცნიერული ისტორიის შესწავლის საქმე.

აღნიშნული საკითხი განხილულია წინამდებარე ნაშრომში, რომელიც უნდა ემსახუროს საქართველოს ეკლესიის მთლიანობის განმტკიცების წმიდასაქმეს.

საქართველოს საპატრიარქოს
მანგლის-წალკის ეპარქია

**სახეობრივ ისტორიოგრაფიაში გაბატონებული
თეორია საქართველოს ეკლესიის
პროზალიტიზმის შესახებ
და მისი კრიტიკა**

თეოლოგიის დარგთაგან უძველესი ხანიდანვე საქართველოში გამორჩეულად შეისწავლებოდა საისტორიო ღვთისმეტყველება, თუმცა არც მისი ეგზეგეტიკური, სისტემატური და პრაქტიკული ნაწილები იყო უწყურადღებოდ დატოვებული.

საისტორიო ღვთისმეტყველება, როგორც ცნობილია, სწავლობდა საეკლესიო და ბიბლიურ ისტორიას. მისი კერძო დისციპლინების - პატროლოგიის, სიმბოლიკის, საეკლესიო არქიტექტურის, ქრისტიანული ლიტერატურის, ხელოვნების, ღვთისმსახურებისა და დოგმატიკის ისტორიის ძირითად მაკავშირებელ სამეცნიერო ღერძს ეკლესიის ისტორია წარმოადგენდა.

საქართველოს ეკლესიის ისტორიის, ვითარცა საისტორიო საღვთისმეტყველო ნაწილის შესწავლის ძირითადი მიზანია შეცნობა ჭეშმარიტებისა, ვითარცა თავისუფლების (პიროვნული, ეროვნული, საეკლესიო და სხვა) საფუძვლისა.

მაცხოვარი ბრძანებს: „სცანით ჭეშმარიტი და ჭეშმარიტება განგათავისუფლებთ თქვენ“ (იოანე, 8, 32).

წმიდა მამები კი აღნიშნავენ - „თავისუფლება თვისითა სისხლითა მოგვანიჭა ჩვენ უფალმან ჩვენმან იესო ქრისტემან განმათავისუფლებელმან ყოველთა კაცთამან“ (III მსოფლიო კრების მე-8 კანონი, „დიდი სჯულის კანონი“, 1975, გვ. 267).

ღვთის დიდი შიშით, ძიება სიმართლისა იყო მიზანი საქართველოს ისტორიის სასულიერო მწერლობისა, უძველესი საისტორიო წყაროების - „მოქცევაი ქართლისაისა“ და „ქართლის ცხოვრების“ - ავტორებისა და შემკრებლებისა.

ამის საპირისპიროდ, XX საუკუნეში, ათეისტურ-ბოლშევიკური რეპრესიების შემდეგ, ისტორიულ მეცნიერებაში ჭეშმარიტების ძიება ნახალისებული არ ყოფილა, უფრო მეტიც, მოითხოვებოდა წყაროების გაყალბება, ან მათი ინტერპრეტირება ისე, რომ შესაძლებელი ყოფილიყო მათი ჩაყენება მარქსისტული იდეოლოგიის სამსახურში.

ჭეშმარიტებით შექმნილი ჩვენი ხალხის ძველი ისტორია „რეაქციულ თეორიად“ გამოცხადდა, დაიწყო მის წინააღმდეგ „გადამწყვეტი ბრძოლა“ (აუცილებელია დრომოჭმული რეაქციული თეორიების წინააღმდეგ „გადამწყვეტი ბრძოლა“ - გაზ. „პრავდა“ 18. 2, 1949).

უფრო ადრე XX საუკუნის 30-იან წლებში ბოლშევიკებმა საქართველოს ძველ ისტორიოგრაფიას „ციხე-სიმაგრე“ უწოდეს, რომელიც უთუოდ უნდა დაენგრიათ. იმჟამად, კომუნისტური სახელმწიფოს ერთ-ერთი დიდმოხელე აცხადებდა - „ჩვენ წინაშე დგას ციხე-სიმაგრე, რომელსაც საქართველოს ისტორია ეწოდება და რომელიც ჯერ აუღებელია, მაგრამ არ არსებობს ისეთი ციხე-სიმაგრე, რომლის აღება ბოლშევიკებს არ შეეძლოთ, საჭიროა ენერგიული მუშაობა და მტკიცე ბოლშევიკური ნებისყოფა ამ ციხე-სიმაგრის ასაღებად“ („ივ. ჯავახიშვილი ტირანიის წინაშე“, თბ. 2004, გვ. 172).

XX საუკუნის, ამავე, 20-30-იან წლებშივე ჩაეყარა ე.წ. „მეცნიერული“ საფუძველი „ქართიზაციის თეორიას“.

ქართიზაციის თეორია ბოლშევიკების ხელში გადაიქცა არა მხოლოდ ბერკეტად საქართველოს ძველი ისტორიის დასანგრევად, არამედ მის ჩასანაცვლებლადაც. ამჟამადაც კი, „ქართიზაციის“ თეორია ერთადერთ და უტყუარ სამეცნიერო მიმართულებადაა აღიარებული. ის აბსოლუტურადაა გაბატონებული XX საუკუნისა და XXI საუკუნის დასაწყისის ქართულ ისტორიოგრაფიასა და ასევე, ფილოლოგიაში. ქარ-

თიზაციის თეორიის საფუძველზეა ჩამოყალიბებული ახალი ქართული ისტორიოგრაფია.

მართალია, ძველი ქართული ისტორიოგრაფიის ადგილი ახალმა დაიჭირა, მაგრამ, სამწუხაროდ, როგორც ამჟამინდელი რეალური ფაქტები აჩვენებს, მან ვერ შეძლო ქართველი ერის ინტერესების დაცვა და ისტორიული სიმართლის წარმოჩენა სეპარატისტების მიერ გაჩაღებულ აფხაზეთისა და სამაჩაბლოს კონფლიქტების დროს. ოკუპანტების მიერ აფხაზეთის დაჭერის წინ ე.წ. „იდეოლოგიურ ომში“ ქართველთა დამარცხება უნდა აიხსნას ახალი ქართული ისტორიოგრაფიის სისუსტიტაც, რომელიც იქამდე ათეული წლების მანძილზე აცხადებდა, რომ თავდაპირველად, უძველეს ხანაშივე, კოლხეთის სამეფოს ეპოქაშივე, მთელი დასავლეთ საქართველოს ზღვისპირეთი, თითქოსდა, დასახლებული იყო აფხაზურ-ადიღეური ტომებით და შემდგომ დროს მათ ადგილზე ჩასახლდნენ ქართველური ტომები. არა მხოლოდ აფხაზეთში, სამაჩაბლოს კონფლიქტის დროს მხოლოდ ენთუზიასტი ისტორიკოსები იცავდნენ ეროვნულ ინტერესებს. სამწუხაროდ, ოფიციალურმა „ქართიზაციის“ თეორიით ხელშეკრულმა ისტორიოგრაფიამ ვერ შეძლო სიმართლის წარმოჩენა. მართლაც, მას გაუჭირდა ქართველთა სამართლიანობის წარმოჩენა, რადგანაც იქამდე მეცნიერულად ამტკიცებდა „ქართიზაციის“ თეორიის შესაბამისად, რომ აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთის მოსახლეობა, მათ შორის, სამაჩაბლოში ისტორიულად მცხოვრები დვალეები იყვნენ არაქართველები, რომელთა „ქართიზაცია - გაქართველება“ მოხდა გარკვეულ ისტორიულ ეტაპზე. თითქოსდა, არამარტო დვალეები და სხვა მთიულები, არამედ გაქართველებული „ქართიზებული ხალხები“ ყოფილან ჰერ-კახეები, ქვემო ქართლები, ტაო-კლარჯელები, დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობა, თანაც თურმე, მათი ასიმილაციის პროცესში საქართველოს ეკლესიას დიდი წვლილი მიუძღოდა.

ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიაში სტატიაში „ქართველები“ ასეთი ტერმინოლოგიით არის აღწერილი ეს პროცესი: „ქართის ტომმა“ შეძლო აღმოსავლეთ საქართველოში მცხოვრები „არაქართულ და არაქართველურ“ ტომებში შეღწევა - ინფილტრაცია და მათი ასიმილაციის შემდეგ IX-X საუკუნეებში ჩამოყალიბდა „აღმოსავლურ-ქართული ეროვნება“ (ქსე, ტ. 10, 1986 წ., სტატია „ქართველები“ გვ. 459). ამ სტატიის მიხედვით, „ქართის ტომმა“ შეძლო „ჰერულ-ალბანური მოსახლეობის ქართიზაცია“ (ქსე, ტ. 10, გვ. 460). მაშასადამე, ოფიციალური თვალსაზრისით, ჰერები და ალბანელები ერთი ხალხია, ანდა ჰერულ-ალბანური მოსახლეობა ერთი ეთნოსია, რომელიც შემდგომ ქართიზებული იქნა და შეემატა „აღმოსავლურ-ქართულ ეროვნებას“. აქედანაც ჩანს, რომ ოფიციალური ისტორიოგრაფიის თვალსაზრისით იყო დრო, როდესაც ჰერები არ იყვნენ ქართველები.

ქართული ენციკლოპედიის მიხედვით, როგორც ვთქვით, IX-X საუკუნეებში ჩამოყალიბებულა აღმოსავლურ-ქართული ეროვნება და მისი სახელი ყოფილა - „ქართველები“ (ქსე, ტ. 10, გვ. 460).

რა მდგომარეობაა დასავლეთ საქართველოში? დასავლეთ საქართველოში თურმე ჩამოყალიბებულა სხვა დასავლურ-ქართული ეროვნება და ასეთი პროცესები განვითარებულა ჩვენი ენციკლოპედიის თანახმად - „IX საუკუნიდან მთელ დასავლეთ საქართველოში ქართული ეკლესია გაბატონდა“, რის შედეგადაც ტერმინმა „ქართველი“ კულტურულ-პოლიტიკური მნიშვნელობა შეიძინა (ქსე, ტ. 10, გვ. 460).

მეორე ავტორის აზრით, და ესაა საყოველთაო ოფიციალური თვალსაზრისი - დასავლეთ საქართველოში იქამდე, თითქოსდა, უკვე ჩამოყალიბებული იყო მაღალი კლასის საფეხურის კოლხური ანუ მეგრულ-ჭანური ეთნოსი და შემდგომ დაწყებულა მისი „ქართიზაცია“ (რ. თოფჩიშივილი, 2002, გვ. 5, 7, 83). როგორც ვთქვით, ეს პროცესი ქართული ეკლესიის მეოხებით ხორციელდ-

ებოდა, რომელიც თითქოსდა იჭრებოდა სხვა უცხო ეკლესიის, ამ შემთხვევაში, დასავლეთ საქართველოს კონსტანტინოპოლის იურისდიქციის საზღვრებში და მის მრევლს ითვისებდა.

ცხადია, ესაა დადანაშაულება პროზელიტიზმში. იყო თუ არა ქართული ეკლესია პროზელიტური? პროზელიტიზმი, ანუ სხვისი სამწყსოს მისაკუთრება, დაგმობილია მოციქულთა დროიდანვე და ეკლესიისთვის სათაკილო ქმედებად ითვლებოდა ჯერ კიდევ მსოფლიო კრებიდან. ქართული ეკლესიისათვის ასეთი ეპითეტი სასიამოვნო არ არის. ამ სათაკილო ეპითეტით, თანამედროვე ავტორებს, ჩანს, ერის წინაშე ჩვენი ეკლესიის მნიშვნელობის „წარმოჩენა“ სურთ.

საერთაშორისო კონფერენციაზე, რომელიც საქართველოში ქრისტიანობის ოც საუკუნეს ეძღვნებოდა, ისტორიის ინსტიტუტის დირექტორი დ. მუსხელიშვილი წარდგა მოხსენებით, „ქართული ეკლესია და სახელმწიფო ტერიტორია შუა საუკუნეებში“, სადაც ბრძანა: „**ქართული ეკლესიის კულტურულ-იდეოლოგიური პროზელიტიზმი** წინასწარ ქმნიდა მკვიდრ ნიადაგს პოლიტიკური პროცესების წარმატებით განვითარებისათვის“. (დ. მუსხელიშვილი, 2005, გვ. 33).

აღსანიშნავია, რომ ჩვენი სახელმწიფოსა და ეკლესიის არაკეთილისმსურველებმა, განსაკუთრებით კი - სეპარატისტმა იდეოლოგებმა, იმთავითვე აიტაცეს ჩვენი ახალი ისტორიოგრაფიის „ქართიზაციის“ თეორიის დასკვნები საქართველოს ეკლესიის პროზელიტიზმის შესახებ. ისინი ვრცელ სამეცნიერო ნაშრომებში (მათ შორის, ქვემოთ განვიხილავთ „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიას“ სტატიებს) ამტკიცებენ, რომ საქართველოს ესა თუ ის კუთხე ისტორიულად არაქართული რეგიონია და, შესაბამისად, ქართველებს ისტორიული უფლება არა აქვს ამ კუთხეებზე.

ჩვენ კი ვაცხადებთ: შეუძლებელია, საქართველოს წმიდა ეკლესია პროზელიტური ყოფილიყო, რატომ? ისტორიულად სი-

ტყვა „პროზელიტი“ ერქვა იუდაურ სარწმუნოებაზე მიქცეულ წარმართს, მაგრამ, ამჟამად, „პროზელიტური“ ეკლესია ისეთს ეწოდება, რომელიც იჭრება სხვა ეკლესიის სამრევლოში მისი მისაკუთრების მიზნით. ასეთი ქმედება კი, მსოფლიო საეკლესიო კანონებით მიუღებელი იყო და არის. მაგალითად, მოციქულთა 35-ე კანონი ბრძანებს: „ეპისკოპოსმა არ უნდა გაბედოს ხელდასხმა თავისი სამრევლოს გარეთ, ქალაქებსა და სოფლებში, რომლებიც არ ექვემდებარებიან მის ეკლესიას. ხოლო თუ იგი მხილებული იქნება უნდა განიკვეთოს ისიც და მის მის მიერ ხელდასხმულებიც“ („დიდი სჯულის კანონი“, საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, 1987, გვ. 166).

მოციქულთა ამ კანონს კიდევ უფრო ამტკიცებს 381 წელს კონსტანტინოპოლში მოწვეული II მსოფლიო კრების მე-2 კანონი: „ეკლესიათა კეთილად განგებისა და მშვიდობისათვის არცერთ ეპისკოპოსს აქვს უფლება, გასცდეს თავისი ეკლესიის საზღვრებს და შეიჭრას სხვა ეკლესიის საზღვრებში, რათა არ მოახდინოს ეკლესიების აღრევა. კანონის თანახმად, ალექსანდრიის ეპისკოპოსი უნდა განაგებდეს მხოლოდ ეგვიპტის ეკლესიებს... პონტოელი ეპისკოპოსი უნდა მართავდნენ მხოლოდ პონტოს ეკლესიებს, ხოლო თრაკიის ეპისკოპოსი - მხოლოდ თრაკიის ეკლესიებს. ეპისკოპოსი არ უნდა გავიდეს თავისი სამთავროს ეკლესიის ფარგლებიდან ხელდასხმისათვის“ (იქვე, გვ. 210).

III მსოფლიო კრების მამებმა კიდევ უფრო დაბეჯითებით დამოძღვრეს ეკლესიათა მეთაურები არ დაემორჩილებინათ სხვისი სამწყსო: „ნურც ერთი ეპისკოპოსი ნუ მიიტაცებს სხვა ეპარქიას, რომელიც თავიდანვე და ძველთაგანვე არ ემორჩილებოდა მას და არ იყო მის წინამორბედ საყდრისმპყრობელთა გამგებლობის ქვეშ, ხოლო თუ ვინმე მიიტაცებს სხვის ეპარქიას იძულებით, განთავისუფლებული უნდა იყოს იგი, რათა არ დაირღვეს მამათა კანონები“, (III მსოფლიო კრების მე-8 კანონი, საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, 1987, გვ. 212).

იმავეს წერს და აღნიშნავს სხვა საეკლესიო კანონებიც. თუ ქართული ეკლესია პროზელიტური იყო და მას ძველთაგანვე არ ემორჩილებოდა დასავლეთ საქართველოს, აღმოსავლეთ საქართველოს ერთი ნაწილის, სამხრეთ საქართველოს სხვისი სამწყსოები, ქართულმა ეკლესიამ კი მიითვისა ისინი, ამით დაურღვევია მსოფლიო საეკლესიო კანონები, კერძოდ, მოციქულთა 35-ე, II მსოფლიო კრების მე-2, III მსოფლიო კრების მე-8, კართაგენის 74-ე და სხვა კანონები, და განა კანონდამრღვევი ეკლესია შეიძლება ყოფილიყო მართალი და მართლმადიდებლური, რითაც ამაყობდნენ საქართველოს ეკლესიის წმიდა მამები? რომლის შესახებ, ჯერ კიდევ VI ს-ში მიუთითებდა პროკოფი კესარიელი, რომ ქართველები მართლმადიდებლობის წესებს ყველაზე უკეთ იცავდნენ, სომეხი იერარქები წერდნენ, რომ ქართველები ამაყობენ თავიანთი სარწმუნოებრივი სინმიდით და თავიანთი საეკლესიო უპირატესობით.

ქართული ეკლესია კი, თურმე, არღვევდა უმთავრეს საეკლესიო კანონებს და სხვის იურისდიქციაში იჭრებოდა. ენციკლოპედია წერს: „დასავლეთ საქართველოში **გაბატონდა** ქართული ეკლესია და მღვდელმსახურებაც ქართულ ენაზე სრულდებოდა, რამაც დიდად შეუწყო ხელი დასავლეთ საქართველოში „ქართიზაციის“ პროცესს“ (ქსე, ტომი „საქ. სსრ“, 1981 წ., გვ. 61). ასე წერს ახალი ქართული ისტორიოგრაფიის ოფიციალური ორგანო.

დასავლეთ საქართველოში ქართული ეკლესიის „გაბატონებამდე“, ჩვენი XX ს-ის ისტორიკოსების მტკიცებით, თურმე არსებობდა ეგრისისა და აფხაზეთის ეკლესიები, რომლებიც იმყოფებოდნენ კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში. IX საუკუნეში მცხეთის საკათალიკოსოს „გაბატონების“ შედეგად, კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს, თითქოსდა, დაუკარგავს მთელი დასავლეთ საქართველოს მომცველი ეს მნიშვნელოვანი სამიტროპოლიტოები და საეპისკოპოსოები.

ოფიციალური ისტორიკოსი წერს: „ეს საეკლესიო გამოყოფა, როგორც ვთქვით, ერთბაშად არ მომხდარა. ჯერ ხორციელდება ეგრის-აფხაზეთის ეკლესიების გაერთიანება, როგორც კონსტანტინოპოლის სამწყსოში შემავალი ეპარქიისა, რომელსაც სათავეში აფხაზთა კათალიკოსი ედგა (VIII ს. ბოლო ან IX ს. დასაწყისი); შემდეგ, IX საუკუნეში (საფიქრებელია, უფრო მის პირველ ნახევარშივე), დასავლეთ საქართველოს ეკლესია გამოეყოფა კონსტანტინოპოლს და მცხეთის ტახტს უერთიანდება, ხოლო აფხაზთა კათალიკოსი სრულიად საქართველოს კათალიკოსს ექვემდებარება. კონსტანტინოპოლიდან გამოყოფის შემდეგ, იწყება ბერძნული კათედრების მოშლა და მათ საპირისპიროდ ქართული საეპისკოპოსო ცენტრების დაარსება. ეს საეკლესიო რეფორმა, ნ. ბერძენიშვილის ვარაუდით, საბოლოოდ X საუკუნეში სრულდება“ (საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. II, 1973, გვ. 427).

თუ როგორი რეაქციული იყო ქართული ეკლესიის ეს „პროზელიტიზმი“, ანუ მათი აზრით, კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციაში შეჭრა - ამის შესახებ ჩვენი ოფიციალური ისტორიოგრაფია წერს: „ქართველები აქედან სდევნიან ბერძნულ ენას, ბერძნულ ვიწრო ეროვნულ კულტურას, შემოაქვთ და ავრცელებენ საკუთარ, ქართულ ენას, ქართულ ღვთისმსახურებას და ქართულ საეკლესიო-სამონასტრო წესებს. ქართულ კულტურას თან მოჰქონდა ქართული პოლიტიკური შეგნება და იდეალი, ასე რომ „მცხეთა ჯერ ენობრივად (ეთნიკურ ელემენტზე დაყრდნობით) შეიჭრა ლიხთ-იმერეთში, ხოლო შემდეგ, როგორც ჩანს, ეს საინტერესო ფორმულა წამოაყენა თავისი ორგანიზაციული გაბატონების დასასაფუძვლებლად - „ქართლია“ იქ, სადაც მღვდელთმსახურება ქართულ ენაზეა (მხოლოდ „კვირიელეისონი“ შეიძლება ბერძნულად). მირონის კურთხევა „ქართლს“ განეწესება. მაშ ქართლს ნაკურთხი მირონი

სავალდებულოა ყველა იმ ეკლესიისათვის, სადაც მღვდელთმსახურება ქართულ ენაზეა. ცხადია, მცხეთის საკათალიკოსოს მხრივ, ეს არის კანონიკური საფუძვლების დაცვით კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს წინააღმდეგ მიმართული ბრძოლა ლიხთ-იმერეთის ეკლესიაზე ორგანიზაციულად გაბატონების მიზნით" (თ. პაპუაშვილი, 1973, გვ. 586).

ამ უმართებულო მოსაზრების საპირისპიროდ XX საუკუნის ბოლოს ქართულმა საეკლესიო ისტორიოგრაფიამ სულ სხვაგვარად ახსნა ის პროცესები, რომელნიც მიმდინარეობდნენ VIII-IX საუკუნეებში ჰერეთში, ტაო-კლარჯეთსა და დასავლეთ საქართველოში (იხ. მიტროპოლიტი ა. ჯაფარიძე, 1996-1999).

საბჭოთა კავშირის საზღვრების ჩაკეტილობის გამო ბერძნულ სამყაროში, და მათ შორის, კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოშიც, XX საუკუნის ბოლოსაც არ იცნობდნენ იქამდე სრულიად ახალ საბჭოთა საისტორიო თეორიას ქართული ეკლესიის პროზელიტიზმისა და „მისი კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს წინააღმდეგ მიმართული ბრძოლის შესახებ" (საბჭოური სიტყვებია). ცნობილი ბერძენი კანონისტის - მიტროპოლიტ მაქსიმეს ნიგნი „საქართველოს ეკლესია და მისი ავტოკეფალია" (1966), არ ფლობს ცნობებს ამასთან დაკავშირებით.

შეიძლება დაისვას კითხვა, რა პრობლემები შეექმნება საქართველოს ეკლესიას სამომავლოდ, თუ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქო, ან უცხოეთის რომელიმე ეკლესია, ოფიციალურად აღიარებს აღნიშნულ თეორიას ქართული ეკლესიის შეჭრის შესახებ იქამდე კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში მყოფ დასავლეთ საქართველოში, ეს თეორია ხომ არ შეუქმნით მათ მყარ სამართლებრივ საფუძველს, რათა ცნონ და აღიარონ სეპარატისტული ეკლესიები აფხაზეთსა და დასავლეთ საქართველოს სხვა კუთხეებში.

მეორე მხრივ, ეს თეორია იძლევა კარგ საშუალებას და მასზე დაყრდნობით უკვე აქეზებენ ამ კუთხეთა სეპარატისტ მოაზროვნეებს, რათა დედაეკლესიად აღიარონ არა საქართველოს წმიდა ეკლესია, არამედ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქო.

მრავალგზის აღინიშნა, რომ უცხოეთში ეს თეორია ყველაზე უფრო მეტად გაიტანა და გაავრცელა „პრავასლავნაია ენციკლოპედიამ“.

არასოდეს, არცერთ საუკუნეში, კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს არ გამოუთქვამს არავითარი თვალსაზრისი, ანდა შენიშვნაც კი დასავლეთ საქართველოში ქართული ეკლესიის შეჭრის შესახებ. ეს რომ ასე ყოფილიყო, ქართულ-ბიზანტიური ათასწლოვანი საეკლესიო ურთიერთობის დროს, ამის შესახებ, ერთხელ მაინც, გამოითქმოდა თუნდაც მცირე შენიშვნა.

საქმე ის არის, რომ კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში მყოფი ფაზისის სამიტროპოლიტო და მისი ოთხი საეპისკოპოსო, რომელიც თითქოსდა ქართული ეკლესიის მიერ იყვნენ გაუქმებული, სინამდვილეში მდებარეობდნენ არა დასავლეთ საქართველოში, არამედ ქართველი ერის უძველეს ქვეყანაში, რომელსაც ტრაპზონის ოლქი ეწოდა, იქამდე კი მას ერქვა „ქალდეა“, „სოფელი მეგრელთა“. იქ ტრაპზონის ოლქში მდებარე ჭოროხის, ანუ ფასისის მარცხენა სანაპიროზე მდებარეობდნენ ფასისის სამიტროპოლიტო და მისი საეპისკოპოსოები - როდოპოლისისა, საისინისა, პეტრონისა და ზიგანასი, როგორც ეს კარგად არის გარკვეული ნ. ადონცის მიერ.

ფაზისის სამიტროპოლიტო კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში იმყოფებოდა და როგორც ითქვა, ტრაპზონის ოლქში მდებარეობდა. მისი იურისდიქცია, თითქმის, ჭოროხამდე აღწევდა.

რაც შეეხება მიწა-წყალს ჭოროხიდან ვიდრე მდინარე ეგრისწყალამდე (ვახტანგ გორგასლის შემდგომ მდინარე კლისურამდე) - ის წმიდა ნინოს დროიდანვე ქართული ეკლესიის იურისდიქ-

ციაში იმყოფებოდა. ასე რომ, ჩვენი ძველი საეკლესიო მათი-
ანების ცნობებით, დასავლეთ საქართველოში იმთავითვე,
ძველთაგანვე საქართველოს ეკლესიის იურისდიქცია ვრცელდე-
ბოდა. სხვა საეკლესიო წყაროებთან ერთად, ამის შესახებ ხაზ-
გასმით მიუთითებდა „რუის-ურბნისის“ საკანონმდებლო კრებ-
ის ძეგლისწერა – **„ანდრია პირველწოდებულმა სახარება
იქადაგა ყოველსა ქვეყანასა საქართველოსასა“** („დიდი
სჯულის კანონი“, 1975, გვ. 545), ხოლო **წმიდა ნინომ ქრისტიან-
ულ სარწმუნოებაზე მოაქცია „ყოველი სავსება ყოვლისა
ქართველთა ნათესავისა“** (იქვე, გვ. 546).

რუის-ურბნისის კრების წმიდა მამების თვალსაზრისით, დასავ-
ლეთ საქართველო მუდამ ისტორიული საქართველო იყო, რომ-
ლის მოსახლეობა, აღმოსავლეთ საქართველოსთან ერთად მოაქ-
ცია წმიდა ნინომ. ამავსე წერდა გელასი კესარიელი VI ს-ში, რომ
ტყვე ქალმა მოაქცია იბერები და ლაზები. მაშასადამე, დასავ-
ლეთ საქართველოში საეკლესიო იურისდიქცია იმთავითვე მცხ-
ეთის ხელში იყო და არა კონსტანტინოპოლისა. დასავლეთ
საქართველო ეკლესიურად როდესმე კონსტანტინოპოლის
იურისდიქციაში რომ ყოფილიყო, ამის შესახებ უთუოდ შემორ-
ჩებოდა პირდაპირი ან ირიბი ცნობები თვით ბერძნულ წყაროებ-
შივე, ან რაიმე საყვედურნარევი მინიშნება მაინც ბერძენი იერ-
არქებისა, ასეთი კი არ არსებობს. მაგალითად, კონსტანტინოპ-
ოლის პატრიარქი ნიკოლოზ მისტიკოსი ძალზე თბილ და მეგობ-
რულ წერილებს წერდა აფხაზთა მეფეს - გიორგი II-ს X საუკუ-
ნის შუა წლებში, როცა საბჭოთა ისტორიკოსების აზრით, მის
სამეფოში, თითქოსდა, „ბრძოლა იყო გაჩაღებული კონსტანტი-
ნოპოლის საპატრიარქოს წინააღმდეგ“. ასე რომ ყოფილიყო,
კონსტანტინოპოლის პატრიარქი ნიკოლოზ მისტიკოსი როგორმე
მოახერხებდა პროტესტის განცხადებას ქართული ეკლესიის მოყ-

ვარულ აფხაზთა მეფის - გიორგი II-ისადმი (922-957), (იხ., მისი წერილები გიორგი II-ისადმი გეორგიკა, IV, ნაკვეთი II);

ერთი სიტყვით, **წყაროები არ ადასტურებენ საბჭოურ თვალსაზრისს.**

აღმოსავლეთში, ბატონ დავით მუსხელიშვილის თვალსაზრისით, თვით წმიდა ნინოს „საქმიანობა“ თითქოსდა მიმართული იყო იქითკენ, რომ ჰერეთში მცხოვრები „არაქართული მოსახლეობა“ (ალბანელები) გაექართველებინა. ჩემი აზრით, ასეთი წარმოდგენა წმიდა ნინოსი ძალზე უცნაურია. დ. მუსხელიშვილი წერს: „ბოდბე, სუჯეთისა და კამბეჩოვანის საზღვარზე, მეფე მირიანის დროს ახლადშემოერთებული ქვეყანა იყო, აქ „ალბანელებიც (ჰერები) ცხოვრობდნენ ... მათი საბოლოო ასიმილაცია დროის ამბავი იყო“ (დ. მუსხელიშვილი, 2003, გვ. 38). ე.ი. მას მიაჩნია, რომ ბოდბე და მისი რეგიონი „ახლადშემოერთებული ქვეყანა იყო და ის ალბანელებით იყო დასახლებული და განაგრძობს – „ჩანს, მირიან მეფის და წმიდა ნინოს ინტენსიური კულტურულ-საგანმანათლებლო საქმიანობა მიმართული ჰერეთში ქართული ქრისტიანობის გავრცელებისაკენ... რომელიც წინააღმდეგობას აწყდებოდა, არა მხოლოდ ალვანელთაგან, არამედ სომხებისგანაც“ (იქვე, გვ. 38). სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, წმიდა ნინო, თითქოსდა, „აქართველებდა“ ჰერ-ალვანელებს და სომხებსაც.

ჩვენი მეცნიერის ამ მოსაზრების საპირისპიროდ, მოვსეს ხორენაცს მთელი მოსახლეობა „კლარჯეთიდან მასქუთებამდე“ (კლარჯეთიდან კასპიის ზღვისპირეთში მცხოვრებ ტომ მასქუთებამდე) - ეთნიკურ ქართველებად მიაჩნია (სადაც იქადაგა წმიდა ნინომ) და არა სომხებად, ანდა ალბანელებად (ჰერებად), როგორც წარმოადგინა საბჭოთა ისტორიოგრაფიამ.

სომხური საისტორიო მწერლობის მამა, სომეხთა ჰეროდოტედ წოდებული მოვსეს ხორენაცი V ს-ში წერდა: „სანატრელი ნუნე

ნავიდა იქედან (ე.ი. მცხეთიდან), რათა თავისი ადვილგასაგები საუბრით ქართველთა (!) ქვეყნის სხვა კუთხეებიც დაემოძღვრა. გავბედავ და ვიტყვი, რომ ნუნე მოციქული ქალი გახდა. მან იქადაგა სახარება კლარჯეთიდან დაწყებული ვიდრე ალანთა და კასპიის კარამდე. მასქუთთა საზღვრებამდე, როგორც ამას აგათანგელოზი გაუწყებს შენ" (მ. ხორენაცი, 1984, გვ. 172).

წმიდა ნინოს ალბანელები (იგივე ჰერები, დ. მუსხელიშვილის აზრით) რომ გაექრისტიანებინა, როგორმე ხორენაცი მიუთითებდა ამის შესახებ, მაგრამ ის სულ სხვა რაიმეს გვაუწყებს, კერძოდ, საზღვრავს ქართველების ეთნიკურ განსახლებას - ესაა კლარჯეთიდან ვიდრე ალანთა და კასპიის კარამდე, ვიდრე მასქუთთა საზღვრამდე - ამ საზღვრებში ქართველები სახლობენ, მათ უქადაგა წმიდა ნინომ; მასქუთების ქვეყნამდე, ე.ი. მტკვარ-არაქსის შესართავამდე მცხოვრები ჰერები მ. ხორენაცს ეთნიკურ ქართველებად მიაჩნია და არა ალბანელებად.

დ. მუსხელიშვილი ფიქრობს, რომ წმიდა ნინოს „პროზელიტიზმის სიმბოლო“ აღუმართავს ახლად შემოერთებულ ალბანურ ქალაქ ბოდისში (ე.ი. სადღაც უჯარმა - ბოდბეში) და წერს - „მგონია ასე უნდა გავიგოთ წმიდა ნინოს გადაწყვეტილება, რომ ჯვარი - ქრისტიანული პროზელიტიზმის სიმბოლო - დროებით „ალიმართოს იგი უჯარმას ქალაქსა და დაბა ბოდისი არა წინ აღუდგეს ქალაქსა მას მეფეთასა, რამეთუ ერისა სიმრავლე არს მუნ“ (დ. მუსხელიშვილი, 2003, გვ. 39).

ასე იქცა დავით მუსხელიშვილის სიტყვით, „ორი ფაქტობრივად ეთნიკურად ერთმანეთისგან განსხვავებული ქვეყანა ერთ კულტურულ ერთეულად“ (იქვე, გვ. 41). აქედან ჩანს, რომ საბჭოთა ეპოქის ისტორიკოსების აზრით, წმიდა ნინო ქართლის გარდა, ალბანეთშიც მოღვაწეობდა და მან ალბანეთის ქვეყნის ერთი ნაწილი ქართულ ეკლესიას შემოუერთა. ბოდბის მიჩნევა არა ქართლის, არამედ ალბანეთის ქალაქად, ქართულ წყაროებს ეწინააღმდეგება.

წმიდა ნინო, ქართველთა განმანათლებელია და არა ალბანელებისა.

ჯვარი არ არის პროზელიტიზმის სიმბოლო, ქართულ ეკლესიას ჯვარი პროზელიტური მიზნით არასოდეს გამოუყენებია, მით უმეტეს, არაქართული ტომების „ასიმილაცია - გაქართველების“ მიზნით.

ასეთი მოსაზრება უსაფუძვლოა, იგი არ ეყრდნობა წყაროებს.

„პრავოსლავნაია ენციკლოპედიის“ მიხედვითაც, თავდაპირველად, ჰერეზი იმყოფებოდნენ ალბანეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში და ისინი არ იყვნენ ქართველები. საინტერესოა, რომ მიუხედავად ამ ოფიციალური მოსაზრების არსებობისა, თბილისიდან, ამჟამად, დაბეჯითებით უნერგავენ საინგილოს მოსახლეობას თვალსაზრისს, რომ ისინი ჰერეზი არიან. თუმცა, აქამდე, ინგილოებმა თავიანთი ჰერეზის შესახებ არაფერი იცოდნენ და ისინი თავიანთ თავს აღმოსავლეთ კახეთის მოსახლეობად მიიჩნევდნენ. ამჟამად კი, თვალსაზრისი, რომ ინგილოები ჰერეზი არიან, ძალზე გავრცელდა. ამის პარალელურად, აზერბაიჯანელი ისტორიკოსები და მეცნიერები ამტკიცებენ, რომ ჰერეზი და ალბანელები ერთი არაქართული ხალხი იყო და ისინი იყვნენ აზერბაიჯანელი ხალხის წინაპრები. ამ მოსაზრებიდან გამომდინარე, ისინი თვლიან, რომ ალბანური კულტურა აზერბაიჯანული კულტურის საკუთრებაა, რომელიც შემდგომ ქართულმა ეკლესიამ მიისაკუთრა. მაშასადამე, ინგილოები თუ ჰერეზი არიან, ისინი ამის გამო აზერბაიჯანულ ტომად მოიაზრება.

„ქართიზაციის თეორიის“ გაცნობის შემდეგ, უცხოელთ ექმნებათ შთაბეჭდილება ქართველთა „იმპერიალიზმის“ შესახებ, რომ თითქოს, მათ პატარა „ერები“ ჰყავთ დაპყრობილი; მაგალითად, ნ. ქუთელია ამასთან დაკავშირებით წერს: „ინტერნეტის ვებსაიტებზე მუსირებს თემა - მეგრელები და სვანები პატარა ერები

ყოფილან და ქართველ „ოკუპანტებს დაუპყრიათ“ და ახლა მათ ენებს განვითარების საშუალებას არ აძლევენ. არსებობს „დოქტრინა“ - არ არსებობს ქართველი ერი, არსებობს ცალკეულ ტომთა კონგლომერატი” (ნ. ქუთელია, 2005, გვ. 273).

არათუ უცხოელები, თვით ქართველები ე.წ. „ქართიზაციის თეორიის“ გაცნობის შემდეგ, ივინყებენ ნაციონალურ ინტერსებს და კუთხურობის აპოლოგეტები ხდებიან. ამის ერთი კარგი მაგალითია ა. ლიპარტელიანი, რომელმაც 1994 წელს გამოსცა წიგნი „სვანურ-ქართული ლექსიკონი, ჩოლორული კილო“. ა. ლიპარტელიანი თავისი წიგნის შესავალში წერს: „აღმოსავლეთ საქართველოში იბერების მოქმედებით განადგურდა სვანური მოსახლეობა“ (ა. ლიპარტელიანი, 1994, გვ. 10). შდრ., სხვა მსგავსი ციტატები მისი წიგნიდან: „მირიანმა სასტიკად დასაჯა ეს ჰენიოხი ჰერი - ნანარი - სვანები, ვინც ჟღეტას გადაურჩა, აყარა და დაასახლა ახლანდელ ტერიტორიაზე, რბევას გადარჩა ალბანეთის მოსაზღვრე ტერიტორია“ (იქვე, გვ. 11). აი, ამონარიდები მისი წიგნიდან: „ჰერების კულტურულ-ეთნიკური შერწყმა ქართულ ტომებთან, ჰერების ასიმილირება დაიწყო ძვ.წ. II-I საუკუნეების მიჯნაზე“ (საქ. ისტ. ნარკ. ტ. II, გვ. 402).

ა. ლიპარტელიანი თავის წიგნშივე უთითებს მისი აზრების წყაროს - ესაა ნიკო მარი.

ა. ლიპარტელიანი იმონმებს ნიკო მარის რუსულენოვან წიგნებს - ნიკო მარი, „მოგზაურობა სვანეთში“ (1911-1912) და ნ. მარი, „ხე-მცენარეულობის იაფეტური სახელები“ (1913).

„ქართიზაციის თეორია“, როგორც ცნობილია, XX საუკუნეში დაეფუძნა ქ. პატკანოვისა და ნ. მარის მოსაზრებებს. პატკანოვ-მარის „თეორიის“ საშიშროების შესახებ ჯერ კიდევ დიდი ილია მართალი ბრძანებდა, და სხვათა შორის, ამასვე მიუთითებდნენ სტუდენტი ივანე ჯავახიშვილს მისი მშობლები იმ წერ-

ილებში, რომელსაც წერდნენ თავიანთ ახალგაზრდა ვაჟიშვილს (წერილები გამოქვეყნებულია).

თითქოს, ჩვენს თემას ეხმიანება დიდი კონსტანტინე გამსახურდია თავის ცნობილ წერილში: „ტროასეული ცხენი“ (აკად. ნიკო მარის წერილის გამო) წერს - „არსად ისეთი ფელდეფელური მორჩილებით არ იხრის ქედს საზოგადოებრივი აზრი ავტორიტეტიან „უნივერსიტეტის პროფესორების“ წინაშე, როგორც ჩვენში, რადგან ყველაზე ნაკლებად ჩვენში შეუგნიათ უცილო ჭეშმარიტება გოეთეს დიდი სიტყვებისა: „ხშირად დიდი ადამიანი დიდ გემსავით შეცდომების დიდ ზოლებს ტოვებს თავის სარბიელზე“ (კ. გამსახურდია, „ტროასეული ცხენი“, თხზ. ტ. VIII, 1967, გვ. 140).

ჩვენ, ცხადია, ქედს ვიხრით იმ დიდი ადამიანების წინაშე, რომელთაც შევეხეთ ჩვენს წერილში, მაგრამ მხოლოდ იმ გულისტკივილით, რომ არ დაიშალოს ჩვენი ეროვნული სახლი, რადგანაც წმიდა წერილში ნაბრძანებია: **„თუ სამეფო თვისივე თავის წინააღმდეგ დაიყოფა, ის სამეფო ველარ გაძლებს“** (მარკოზი, 3, 24).

თუ ჩვენი დიდი ადამიანები ყველა ქართულ თემსა და ტომს საკუთარ წინაპარს გამოუძებნიან - მაგალითად, ინგილოებსა და კახელებს - ჰერ-ალბანელებს, ფშავ-ხევსურებს - ვაინახებს (ზ. დიდებულიძე, 1983, გვ. 33-34), ქვემო ქართლებს - სომხებს, დასავლელ ქართველებს - ადიღე-ჩერქეზებს და ა.შ. თუ განაცხადებენ, რომ დასავლეთ საქართველოში სხვა ეთნოსი ჩამოყალიბდა, რომელიც შემდეგ „ქართიზებულ“ იქნა – ერი - სახელმწიფო დაიყოფა. მით უმეტეს, რომ წყაროები, თუ მათ კარგად და სწორად წავიკითხავთ, მიკერძოების გარეშე, არ იძლევა ამის უფლებას, პირიქით, ჩვენი წყაროები: „მოქცევაი ქართლისაი“ თუ „ქართლის ცხოვრება“ ღაღადებენ, რომ ქრისტეს შობამდე შექმნილი ერთიანი საქართველოს - „ქართ-

ლის სამეფოს" მოსახლეობა იმთავითვე იყო ქართველი ხალხი და ამ სახელმწიფოს ჩრდილო-დასავლეთი საზღვარი მდინარე ეგრისწყალზე გადიოდა აზონისა და ფარნავაზის დროს.

თუ რას ნიშნავს წყაროს ეს მითითება, გვიხსნის წმიდა ამბროსი ხელაია: **„ჯერ კიდევ არაქრისტიანი ქართული ტომის მოდგმებმა შექმნეს პატარა სივრცით, მაგრამ ძლიერი ნებისყოფით – სახელმწიფო, რომელიც ცნობილია ისტორიაში საქართველოს სახელით ერთადერთი მატარებელი წინა აზიაში ქრისტიანული კულტურისა და ევროპული ჰუმანიზმისა“** (ა. ხელაია, 1990).

მამასადამე, კათალიკოს-პატრიარქ წმიდა ამბროსი ხელაიასა და ზოგადად საქართველოს წმიდა ეკლესიის თვალსაზრისი ასეთი იყო: ჯერ კიდევ გაქრისტიანებამდე, I-IV საუკუნეებამდე, ქართველთა მოდგმამ შექმნა დასავლეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს მომცველი ერთიანი სახელმწიფო, მატარებელი ერთიანი ქართული კულტურისა.

საბჭოთა იმპერიას ჩვენი დიდი ადამიანებისათვის თავისუფალი მუშაობის საშუალება რომ მიეცა, საჭირო არ იქნებოდა ჩვენი მოსაზრებების გამოთქმა და არც წმიდა ეკლესია განაჩენდა შემდეგს: **„დაუშვებელია ისტორიის გაყალბება - მეგრელები-სა და სვანების მნიგნობრობისა და ქრისტიანული კულტურის არმქონეებად გამოცხადება და ამ კუთხის შვილებისათვის XXI საუკუნეში ბიბლიის თარგმნა, რაც უპირველეს ყოვლისა მიზნად ისახავს ერის გათიშვას და ქვეყნის მთლიანობის დარღვევის მცდელობას“** (წმ. სინოდის სხდომის ოქმი, 23, 2005, საპატრიარქოს უწყებანი, №45, გვ. 7).

ამჟამად, გარკვეული ქართული წრეები ისე წარმოადგენენ საქმეს, თითქოსდა „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიაში“ მხოლოდ ტაო-კლარჯეთის ეთნიკური და კულტურული სახე იყოს დამახინჯებული. სინამდვილეში, აქ, საქართველოს ყოველი კუთხის

და საერთოდ, ქართველი ერის ისტორია გაყალბებულია, როგორც თანდართული ლიტერატურის ჩამონათვალიდან ჩანს, სტატიების ავტორები ქართულ ოფიციალურ ისტორიოგრაფიას ეყრდნობოდნენ. „პრავოსლავნაია ენციკლოპედია“ მიხედვით, აღმოსავლეთ საქართველოში მცხეთის აღმოსავლეთით მდებარე მხარეები, ისტორიული ალბანეთის მიწა-წყადაა გამოცხადებული, ალბანელები კი - აზერბაიჯანელი ერის წინაპრებად მიიჩნევა, ჰერები - ალბანელი ხალხის ერთ-ერთ ჯგუფადაა წარმოდგენილი. ბოდბე, გურჯაანი, საინგილო და მახლობელი მხარეები - ალბანელების, ანუ აზერბაიჯანელების წინაპრების ისტორიულ საცხოვრისად მოიაზრება.

საქმე ისაა, რომ ასეთ მოსაზრებას საფუძვლად უდევს ეკლესიის ისტორიის გაყალბება, წყაროებზე ზენოლა, მისი მონაცემების თვითნებური ინტერპრეტირებით კარდინალური დასკვნების მიღება, ჯერ თვით საქართველოს მეცნიერთა მიერ და შემდგომ მათი დამონმებით უცხოელ ავტორთა მიერ.

კერძოდ, „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიაში“ სტატია „ალბანეთის საკათალიკოსოს“ რუკის მიხედვით, მცხეთის აღმოსავლეთით მდებარე მიწა-წყალი (კახეთი) - ალბანეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციაში შემავალ ტერიტორიად მიიჩნევა.

ასევე, „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიაში“ სტატიაში - „ალანის სამიტროპოლიტო“ აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთი, კერძოდ, ლენინგორის, ყაზბეგის და მიმდებარე მიწა-წყალი წარმოდგენილია კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციის ქვეშ მყოფ ალანის სამიტროპოლიტოს იურისდიქციაში, მრავალი ქართული ეკლესია-მონასტერი, და რაც მთავარია, მიწა-წყალი ალანურ კონსტანტინოპოლურადაა გამოცხადებული.

დასავლეთ საქართველოში (ამავე ენციკლოპედიის სტატია „აფხაზეთის საკათალიკოსოს“ აზრით), არაბების დროს, თითქოს-

და, გადასახლდა აღმოსავლეთ საქარველოს მოსახლეობა და იქ შეიტანა ქართული ენა და კულტურა. ეს იმის შედეგად მოხდა, რომ იქამდე „კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში მყოფ“ დასავლეთ საქართველოში, თითქოსდა, შეიჭრა მცხეთა და იქ გაბატონდა.

აფხაზი საეკლესიო სეპარატისტებიც ამ თვალსაზრისს არიან ჩაჭიდებულნი; ახლახან გამოიცა „აფხაზეთის მართლმადიდებლური ეკლესიის მოკლე ნარკვევი“ მღვდელ-მონაზონ დოროთე დბარის ავტორობით, სადაც დამონმებულია „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიის“ აღნიშნული სტატია - ქართველების დასავლეთ საქართველოში გადასახლების შესახებ VIII-X საუკუნეებში. ავტორი ეჭვმიუტანელ ფაქტად მიიჩნევს თვალსაზრისს, რომ დასავლეთ საქართველო კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში იმყოფებოდა და იქ ღვთისმსახურებისათვის ეკლესიებში არამხოლოდ ბერძნული, არამედ აფხაზური ენაც გამოიყენებოდა, ხოლო შემდეგ, თითქოსდა, აფხაზური ეკლესია და აფხაზური სახელმწიფო ქართველმა აგრესორებმა ქართული ეკლესიის წინამძღოლობით დაიპყრეს და აფხაზური ეკლესია ჩაკლეს (იხ. ნიგნში **Иермонах Дорофей (Дбар) «Краткий очерк истории Абхаской Православной Церкви» Новий Афон, 2005**).

„პრავოსლავნაია ენციკლოპედიის“ ტომეულებში, დასავლეთ საქართველოს მსგავსად, სამხრეთ საქართველოც არაქართულ ქვეყნადაა გამოცხადებული, სადაც, თითქოსდა, ქართული ეკლესიის გაბატონების შემდეგ მოხდა მკვიდრი „სომხების“ გაქართველება.

„სომხების“ გაქართველების „თვალსაზრისი“ იმდენადაა გავრცელებული, რომ მან უკვე ქართულ საეკლესიო გამოცემებშიც შეაღწია. მაგალითად, კირიონ I კათალიკოსმა ქვემო ქართლში **„არაქართული მოსახლეობის გასაქართველებლად მარჯვედ გამოიყენა პოლიტიკური ვითარება“** („საქართველოს

კათოლიკოს-პატრიარქები", თბ, 2000. გვ. 28). სომეხი ავტორები, და არა მხოლოდ ისინი, ასეთ სტატიებს საფუძვლად უდებენ თეორიას, რომ ქვემო ქართლი და საერთოდ სამხრეთ საქართველო სომხური ქვეყანა იყო, რომელიც ქართული ეკლესიის მიერ „გაქართველდა“. თუ გადავშლით აღნიშნული სტატიის ავტორის უამრავ ძველ შრომას და მის წიგნებს, ყველგან საუბარია სომეხთა „გაქართველების“ შესახებ. ესაა თეორია, რომელიც ქართული საბჭოთა ოფიციალური ისტორიოგრაფიისათვის უეჭველ დოგმად იქცა და მას ავითარებდა ბოლო საუკუნის მანძილზე.

ერთი სიტყვით „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიას“ სხვადასხვა ტომში გამოქვეყნებული სტატიები არის მარცხი ქართული თანამედროვე ისტორიოგრაფიისა. მოსალოდნელი იყო, რომ სამეცნიერო წრეები ამ საკითხის განსახილველად გამართავდნენ სემინარებს და მოხდებოდა სამეცნიერო აზრის ურთიერთ-გაცვლა, მაგრამ მოხდა ამ სტატიების იგნორირება.

საქმე ისაა, რომ თანამედროვე ქართულ ისტორიოგრაფიას, რომელიც ეყრდნობა „ქართიზაცია - გაქართველების“ თეორიას (რაც თითქოს ეკლესიის წინამძღოლობით ქართის ტომმა VIII-X საუკუნეებში მოახდინა), არ შეუძლია, ამჟამად, ამ საკითხის გადაჭრა.

ახალი ქართული ისტორიოგრაფია ამ საკითხის გადაჭრას შეძლებს, თუ ის გაიზიარებს ძველი ქართველი ისტორიკოსების თვალსაზრისს, რომ ქართველი ხალხი ჩამოყალიბდა არა VIII-X საუკუნეებში, ეკლესიის მეოხებით, მეზობელი ტომების ქართიზაციის შედეგად, არამედ, რომ ისტორიაში გამოჩენის დროს ქართველი ხალხი წარმოადგენდა ეთნიკურ მთლიანობას, ერთ ხალხს, ერთი ენითა და კულტურით, რომლის საცხოვრისი მოიცავდა დასავლეთ, აღმოსავლეთ და სამხრეთ საქართველოს, რომ იმთავითვე ქართველები იყვნენ არა მხოლოდ შიდა ქართლის მოსახლეობა, არამედ -

ეგრისელები, სვანები, კახელები და სამხრეთ საქართველოს მოსახლეობა, რომ მათ ჰქონდათ ერთი ენა (სუსტად დიფერენცირებული ფუძე ქართული ენა) რომელსაც დაეყრდნო საღვთისმსახურო ლიტურგიკული ენა (ქრისტიანობის გავრცელების შემდეგ), რომ მხოლოდ შემდგომ დაიწყო ამ ერთიანი ენის შიგნით დიალექტების წარმოქმნა. ასეთი ვითარება არ არის უმაგალითო (მაგალითად, ერთი სლავი ხალხი, ერთიანი ენით მხოლოდ გაქრისტიანების შემდეგ დაიყო სხვადასხვა დიდ ენობრივ ჯგუფებად).

ფაქტი ერთიანი ქართველი ხალხის ქრისტიეშობამდე არსებობის შესახებ, დაფიქსირებულია ძველ ქართულ წყაროებში, მაგალითად, როცა „მოქცევაი ქართლისაი“ წერს, რომ აზონი დაადგინეს მეფედ მთელი ისტორიული საქართველოსი, რომ მისი პირველი ერთიანი „ქართლის სამეფოს“ დასავლეთ საზღვარი გადიოდა მდინარე ეგრისწყალზე, ეს ცნობა გულისხმობს, რომ ეგრისწყალთან მდებარე ეგრისი ქართლის სამეფოს ნაწილი იყო, ხოლო მისი მოსახლეობა ქართველი ერის ნაწილი.

პირველი ერთიანი ქართული სახელმწიფოს საზღვრები ასეთი იყო: **„საზღვარი დაუდგა მას ჰერეთი და ეგრისწყალი და სომხეთი და მთა ცროლისა“** („მოქცევაი ქართლისაი“, ძეგლ. I, 1964, გვ. 81). ამავე თვალსაზრისს ატარებს „ქართლის ცხოვრება“, მისი ყველა მეფე უკლებლივ, ფარნავაზიდან ვახტანგ გორგასლამდე, ფლობდა დასავლეთ საქართველოს, მაშასადამე დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობა იმთავითვე ქართველობა იყო (ჩვენნი საეკლესიო წყაროების ცნობით) და ამ მოსახლეობას არ ესაჭიროებოდა არავითარი „ქართიზაცია - გაქართველება“ (ა. ჯაფარიძე, 1994, გვ. 62, 65). როგორც აღინიშნა, ამავე თვალსაზრისს გამოთქვამს რუის-ურბნისის კრების ძეგლისწერაც, სადაც ანდრია პირველწოდებული მთელი საქართველოს მომაქცევლად, ხოლო წმიდა ნინო მთელი ქართველი ერის გამაქრისტიანებლად იწოდება.

თუ ამ ძველ ისტორიკოსთა თვალსაზრისს არ გაიზიარებს ოფიციალური ისტორიოგრაფია, ცხადია, ვერ შეძლებს „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიისა“ და ვერც სეპარატისტთა მიზნების ჯეროვან შეფასებას.

ყოველივე ზემოთქმული ასე შეგვიძლია შევაჯამოთ:

საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის მთლიანობის დარღვევის მიზნით, რუსეთის იმპერიის ნიაღში შემუშავდა შეხედულება საქართველოს ეკლესიის პროზელიტურობის შესახებ, რომლის არსი შემდეგია: IX-X სს-ში აღმოსავლეთ საქართველოს ეკლესიამ არაკანონიკურად დაიქვემდებარა კონსტანტინოპოლის იურისდიქციის ქვეშ მყოფი დასავლეთ საქართველოს მომცველი ფაზისის სამიტროპოლიტოს, ტაო-კლარჯეთის, ალბანეთის (ჰერეთის) საეპისკოპოსოები და ასევე, აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში კონსტანტინოპოლის იურისდიქციაში მყოფი ალანის სამიტროპოლიტოს ეკლესიები... ეს თვალსაზრისი კარგად გამოიხატა მოსკოვში 2000-06 წლებში დასტამბულ „პრავოსლავნაია ენციკლოპედიის“ სტატიებში, რომელთა ძირითადი საფუძველი არის საბჭოთა ისტორიკოსთა ნაშრომები (ასახული ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიასა და სხვა გამოცემებში).

ამგვარ შეხედულებას არავითარი ისტორიული საფუძველი არა აქვს. კერძოდ, ძველი ქართული მატრიანეებისა და საეკლესიო ისტორიოგრაფიის მრავალი დოკუმენტით დასტურდება, რომ ორგანიზაციულად, ჩამოყალიბებისთანავე, საქართველოს ეკლესიის იურისდიქცია მოიცავდა საქართველოში შემავალ

ყველა მხარეს: ეგრისს, ტაო-კლარჯეთს, აღმოსავლეთ საქართველოს, კავკასიონის სამხრეთ და ჩრდილოეთ კალთებზე არსებულ ქართულ თემთა საცხოვრისებს...

კვლევა გვიჩვენებს, რომ ფაზისის სამიტროპოლიტო მდებარეობდა არა ქალაქ ფოთში, არამედ მდინარე ჭოროხის (ფაზისის) მარცხენა სანაპიროს დასავლეთით მდებარე ტრაპიზონის ოლქში. იქვე მდებარეობდა ფაზისის სამიტროპოლიტოს ოთხივე საეპისკოპოსო და არა - დასავლეთ საქართველოში.

მცხეთის აღმოსავლეთი მიწა-წყალი მუდამ საქართველოს იურისდიქციაში იმყოფებოდა ქართული წყაროების მიხედვით, და ამიტომ იქადაგა იქ წმიდა ნინომ, როგორც მოვსეს ხორენაც-იც წერს, ქართველთა შორის კლარჯეთიდან მასქუთებამდე (ამავეს წერს რუის-ურბნისის კრების „ძეგლისწერა“: ანდრია პირველწოდებულმა სახარება იქადაგა „ყოველსა ქუეყანასა საქართველოისა“, ხოლო წმიდა ნინომ ქრისტიანულ სარწმუნოებაზე მოაქცია „ყოველი სავსება ყოვლისა ქართველთა ნათესავისა“, დიდი სჯულისკანონი, 1975, გვ. 545-546).

ტაოსა და კლარჯეთის მოსახლეობა IX-X სს-ში იყვნენ არა გაქართველებული სომხები, არამედ ეთნიკური ქართველები, რომლებიც იქამდე VI-VII სს-ში დამპყრობელთა იძულებით იმყოფებოდნენ სომხურ-ქალკედონური ეკლესიის იურისდიქციაში, ხელსაყრელი პოლიტიკური მომენტისთანავე მათ გადაიგდეს სომხურ-ქალკედონური ეკლესიის იურისდიქციის უღელი და დაუბრუნდნენ თავიანთ მშობლიურ-ეროვნულ ქართულ ეკლესიას.

რაც შეეხება საქართველოს მთიანეთს - ის არასოდეს ყოფილა კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციაში, როგორც ამას წყაროები, ასევე სამხრეთ და ჩრდილოეთ კავკასიის მთიანეთის ეკლესიების ნაშთების წარწერები აჩვენებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

კ. გამსახურდია - ტროასეული ცხენი (აკად. ნ. მარრის წერილის გამო), თბ. ტ. VIII, 1967.

დიდი სჯულისკანონი, თბილისი, 1975.

დიდი სჯულისკანონი, საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, თბილისი, 1987.

З. Дидебулидзе - Культурные Взаимосвязи, 1983.

მ. ვაჩნაძე, ვ. გურული - ივ. ჯავახიშვილი, ტირანიის სამსჯავროს წინაშე, თბ., 2004.

რ. თოფჩიშვილი - ქართველთა ეთნიკური ისტორია, თბ., 2002.

Иермонах Дорофей (Дбар) - Краткий очерк истории Абхаской Православной Церкви, Новий Афон, 2005.

ა. ლიპარტელიანი - სვანურ-ქართული ლექსიკონი, (ჩოლორული კილო), თბ., 1994.

დ. მუსხელიშვილი - საქართველო IV-VIII საუკუნეებში, 2003.

დ. მუსხელიშვილი - ქართული ეკლესია და სახელმწიფო ტერიტორია შუა საუკუნეებში, საქართველოს საპატრიარქოს ქრისტიანული კვლევის საერთაშორისო ცენტრი, II საერთაშორისო სიმპოზიუმი, 24-26 ნოემბერი, 2005.

საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. II, თბ., 1973.

თ. პაპუაშვილი - ადრეფეოდალური ხანის ქართული ლიტერატურა და საისტორიო მწერლობა, წიგნში: „საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. II, თბ., 1973.

ტ. ფუტკარაძე - ქართველები, ნაწილი I, ქუთაისი, 2005.

ნ. ქუთელია - ქართული ენა, როგორც კულტურულ-ეროვნული და პოლიტიკური მთლიანობის საფუძველი, კრებული: ახლო აღმოსავლეთი და საქართველო, IV, თბ., 2005.

ა. ხელაია - მიმართვა გენუის კონფერენციას, ჟურნალი მნათობი, 1988.

მ. ხორენაცი - სომხეთის ისტორია, 1984.

მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე - საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია, ტ. I-II, 1996-1999.

მიტროპოლიტი ანანია - ქართველთა წინაპრების ბიბლიური ისტორია ადამიდან იესომდე, თბ., 1994.

Metropolitan Anania (Japaridze) - Head of the Chair of Theology of the Technical University of Georgia

The Dominant View in Soviet Historiography on Proselytism of the Georgian Church and its Criticism

Summary

In order to destroy the unity of the Georgian Apostolic Church, Russian imperial circles elaborated the view concerning the proselytism of the Georgian Church, namely, allegedly the Georgian Church existing only in the central part of eastern Georgia uncanonically subordinated (and georgianized the population too): the Metropolitan Diocese of Phasis covering western Georgia being under the jurisdiction of Constantinople, southern Georgia (Tao-Klarjeti), the dioceses existing to the east of Mtskheta, being, in their view, under the jurisdiction of the Catholicosate of Albania (Hereti) and the churches of the Metropolitan Diocese of Alania of eastern Georgian highland regions being under the jurisdiction of Constantinople... This view was expressed in the entries of “Pravaslavnaia entsiklopedia” published in 2000-2006 in Moscow, which are based mainly on works of Soviet historians (found in Georgian Soviet Encyclopaedia and other publications).

The above-mentioned view is devoid of any historical foundation, in particular, old Georgian annals and numerous documents of church historiography confirm that:

The jurisdiction of the Georgian Church immediately after its establishment and in the subsequent period covered all the areas forming part of Kartli/Georgia: Egrisi, historical Tao-Klarjeti, the eastern part of eastern Georgia, homelands of the Kartvelian communities existing on the southern and northern slopes of the Caucasus... The study shows that the Metropolitan Diocese of Phasis was located not in the town of Poti but on the left bank of the River Chorokhi (Phasis), which was within the Trapezus district. All the four dioceses-

es of the Metropolitan Diocese of Phasis were also there, and not in western Georgia. The land to the east of Mtskheta has always been within the Georgian jurisdiction according to Georgian sources, that is why there, as Moses Khorenaci notes as well, St. Nino preached among the Georgians from Klarjeti to Maskuts (cf. “Accounts of the Great Nomocanon”, pp.545-546: st. Andrew who was first called preached the Gospel “in all the regions of Georgia”, and St. Nino converted to Christianity “all communities of the Kartvelian stock”). Similarly, the Georgian population of Tao and partially Klarjeti in the 9th-10th cc. were not Georgianized Armenians but ethnic Georgians who had found themselves within the jurisdiction of the Armenian-Chalcedonic Church under the pressure of invaders in the 6th-7th cc. At a suitable moment they freed themselves from the burden of the jurisdiction of the Armenian-Chalcedonic Church and returned to their native and national Georgian Church. As regards the highland region of Georgia, it has never been in the jurisdiction of the Patriarchate of Constantinople, as evidenced by sources as well as inscriptions on the ruins of churches in the southern and northern Caucasian mountains.

Митрополит Анания (Джапаридзе) - заведующий кафедрой теологии Грузинского Политехнического университета

**Господствовавший в советской историографии
взгляд о прозелитизме Грузинской Церкви и его
критика**

Резюме

С целью нарушения единства Грузинской Апостольской Церкви в недрах Российской империи был разработан взгляд о прозелитарности Грузинской Церкви. Сторонники этого взгляда считают, что существующая в центральной части Восточной Грузии Грузинская Церковь IX-X вв. незаконно подчинила в Западную Грузию, находящийся под юрисдикцией Константинополя Фазисский митрополитат, Южную Грузию (Тао-Кларджети), и находящиеся на востоке от Мцхета, по их мнению, под юрисдикцией Албанского (Эретского) каталикосата епископства, также церкви Аланийского митрополитата горной части Восточной Грузии, находящиеся под юрисдикцией Константинополя... Эта точка зрения отчётливо проявилась в статьях «Православной энциклопедии», напечатанной в Москве в 2000-06 годах, основой которых являются работы советских учёных (вошедшие в «Грузинскую советскую энциклопедию» и других изданиях).

Такие взгляды не имеют никакой исторической основы; в частности: множеством документов грузинских летописей и церковной историографией подтверждается: в период организационного формирования, а также в последующие периоды в юрисдикцию Грузинской Церкви входили все части Картли-Грузии: Эгриси, территория исторической Тао-Кларджети, восточная часть

Восточной Грузии, поселения, населяющие южные и северные части Кавказского хребта... Исследования показывают, что Фазисский митрополитат находился не в Потти, а на левом берегу реки Чорохи (Фазиси), находящейся в Трапезундской области, там же находились все четыре епископства Фазисского митрополитата, а не в Западной Грузии. По грузинским источникам находящиеся восточнее от Мцхета земли всегда находились в юрисдикции Грузии. Поэтому проповедовала там, как пишет об этом и Мовсес Хоренаци, Святая Нино, среди грузин от Кларджети до Маскутов Андрей Первозванный проповедовал Евангелие «в каждой стране Грузии», а Святая Нино обратила в христианство «всех населяющих сродни всем грузинам»). («Диди Сджулисканони», 1975, стр. 545-546. на груз. языке). Грузинское население Тао и в частности Кларджети в IX-X вв. представляло не огрузинившихся армян, а этнических грузин, которые в VI-VII вв. под принуждением поработителей находились в юрисдикции армяно-халкедонской церкви, в подходящий политически благоприятный момент они сбросили с себя ярмо армяно-халкедонской церкви и вернулись к своей родной Грузинской Церкви. Что касается горной части Грузии, она никогда не находилась в юрисдикции Константинопольской патриархии, о чём свидетельствуют источники, а также надписи на развалинах церквей на юге и в горной части Северного Кавказа.